

КОРХОНАЛАРДА МОЛИЯВИЙ СТРАТЕГИЯЛАРНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ВА ЖОРИЙ ЭТИШ (“Ўзбекгидроэнерго” АЖ мисолида)

Саидназаров Фирдавс Абдуллоевич,
таянч докторант,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Аннотация. Мақолада корхоналар молиявий стратегиясининг назарий жиҳатлари тадқиқ қилинган ҳамда корхонанинг молиявий стратегия босқичлари ва молиявий стратегиянинг мослашувчанлик модели ишлаб чиқилган. Шунингдек, корхонанинг амалдаги молиявий-иқтисодий ҳолати таҳлил қилинган. Таҳлил натижаларидан келиб чиққан ҳолда корхоналарнинг молиявий стратегиясини ишлаб чиқишга қаратилган илмий таклиф ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: молиявий стратегия, молиявий ресурс, молиявий режалаштириш, молиявий ҳолат, молиявий сиёсат, молиявий тактика.

Жаҳон иқтисодиётидаги рақобат жадал равишда ўсиб бориши ҳар бир корпоратив тузилма олдига мунтазам равишда ўз фаолиятини кенгайтириш ҳамда самарадорлигини ошириш борасида янгидан-янги талаблар қўйилмоқда. Узоқ муддатли рақобатдош устунликларни яратиш учун корхона учун молиявий стратегияни ишлаб чиқиш зарур ҳисобланади. Айниқса, COVID-2019 пандемияси оқибатида тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларнинг оқими глобал чекловлар юзага келиши мазкур жараённинг аҳамиятини янада оширмоқда. Жумладан, “2020 йилга нисбатан 2021 йилда глобал миқёсдаги инвестицион ҳолат учдан бир қисмга камайиб, 1 триллион АҚШ доллариға пасайди”, глобал молиявий инқироздан кейин бўлган энг паст кўрсаткичдан паст кўрсаткичга эга бўлган. Жаҳонда мамлакатларида корхоналар томонидан ишлаб чиқилган молиявий стратегияларни амалга оширишда инвестиция ҳаракатига таъсир ўтказган пандемия сабаб тўхтаб қолганини келтириш мумкин. Бугунги кунда миллий иқтисодиётни модернизациялашда корхоналар молиявий фаолияти алоҳида ўрин тутаяди. Шу боис, улар фаолияти самарадорлигини таъминлашга кўмаклашиш, корхоналарнинг мамлакат иқтисодиёти барқарорлигини таъминлашдаги ролини ошириш жараёнида фаол иштирокини таъминлаш ҳамда шарт-шароит яратиш давр талаби ҳисобланади. Ўзбекистон иқтисодиётининг ривожланиши мамлакат ичидаги маҳаллий корхоналарнинг рақобат курашининг кучайишига ва уларнинг жаҳон иқтисодий тизимига интеграциялашув жараёнларига олиб келади.

Ҳар қандай ривожланиш жараёни маълум бир узоқ муддатли истиқболли режаларни талаб этади. Бу жараён илмий-назарий жиҳатдан стратегия деган категория билан изоҳланади. Ҳар қайси олинган миллий иқтисодий ривожлантиришда мавжуд ҳолатни эътиборга олган ҳолда стратегик ривожланиш босқичларни белгилаб олиб, қўйилган мақсадларга эришиш учун стратегик мақсадлар белгилаб олинади, аслида бу ривожланишнинг стратегик йўналиши сифатида қабул қилинади. Ривожланишнинг стратегик мақсадларининг ишлаб чиқиши миллий иқтисодий давлат томонидан тўғри бошқаришга имкон беради.

Ҳар қандай иқтисодий тизимда рақобат муҳим ҳисобланади. Айниқса бозор муносабатлари шароитида корхоналар бозорда муқим жой олиши учун улар ўз стратегияларини ишлаб чиқишни тақозо этади. Булар орасида молиявий стратегия ҳал қилувчи ролга эга бўлади. Корхоналар тўғри молиявий стратегияларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, маблағларини оптимал бошқаришни таъминлайди, натижада корхоналар рақобат муҳитида бозор таваккалчилиги шароитида “яшаб қолиш” қолаверса, ривожланишга катта омил бўлади.

Замонавий шароитда корхона стратегияси унинг ривожланишига йўналтирилган бўлиши керак, чунки, корхоналар фаолиятида олдинга силжиш йўқлиги уларнинг бозордаги мавқеини йўқотишга олиб келади. Бунда корхона стратегиясини шакллантиришнинг моҳияти, принципларини ташкил этиш босқичларига эътибор қаратиш лозим бўлади. Корхоналар молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш юзасидан тадқиқот олиб борган иқтисодчи олимлар “молиявий стратегия” атамасига қуйидаги ёндошувларини келтириш мумкин.

Л.В.Давидова ва С.А.Илминскаяларнинг фикрига кўра, “молиявий стратегияни ишлаб чиқиш, корхонанинг самарали молиявий жиҳатдан ривожланишини таъминлашда асосий рол ўйнайди. Булар молиявий мақсадларни амалга ошириш механизмини таъминлаш, истиқболли инвестициялар, таъсир этувчи омилларнинг таъсирини камайтириш, корхонанинг ютуқ ва камчиликларини аниқлашда намоён бўлди”.

Россиялик иқтисодчи олим И.А. Лисовская “корхона молиявий стратегиясини корхоналар молиявий ривожланишига салбий таъсир этувчи омилларни нейтраллаштириш ва корхонанинг реал имкониятларини бошқариб бориш воситаси сифатида изоҳлайди”. Яна бир иқтисодчи олим Н.В. Бобков томонидан эса молиявий стратегия тушунчаси кенгайтирилган маънода ва қатъий йўналтирилган маънода очиқ берилган бўлиб, унинг фикрича, қатъий йўналтирилган молиявий стратегия молиявий натижага эришиш учун молиявий фаолиятни ташкил этишнинг аниқ мақсад ва вазифалари тизимини ўзида акс эттиради.

И.А.Бланк молиявий стратегияни қуйидагича асослаб берган.

1. Ишлаб чиқилган молиявий стратегия корхонанинг узоқ муддатли ривожланишида корхонанинг молиявий мақсадларини амалга оширишга қаратилган бўлиши.

2. Амалга оширилган корхона молиявий стратегияси мавжуд имкониятларини синаб кўриш, корхона ўз салоҳиятни мустаҳкамлаш ва молиявий-иқтисодий ривожланишга қўшимча ёрдам бериш, корхонанинг ресурсларидан қўшимча фойдаланиш имконини беради.

3. Пухта шаклланган ва самарали фаолият юритувчи стратегия инвестицияларни ривожлантиришнинг асосий йўналишларини амалга оширишга, қулай инвестиция муҳитини яратишга, қўшимча ташқи молиялаштириш, ресурсларни жамғариш ва тақсимлаш мақсадида қўшимча равишда инвесторларни жалб қилишга қодир.

4. Корхона молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда хавф хатарлар, қўшимча захиралар, ривожланишда молиявий раесурсларга алоҳида эътибор қаратиш, ташқи омилларни таҳлил қилиш орқали мақсадга эришиш.

Иқтисодий адабиётларда берилган молиявий стратегия тушунчасининг асосий таърифларини санаб ўтамиз:

– узоқ муддатли истиқболда уни ўз мақсадига олиб келиши керак бўлган корхона ҳаракатларининг умумий йўналиши;

– мижозлар эҳтиёжларини қондириш ва ташкилий мақсадларга қаратилган рақобат ва бизнесни ташкил этиш усуллариининг комбинацияси;

– юқори бошқарув томонидан ишлаб чиқиладиган ва бошқарувнинг барча даражалари томонидан амалга ошириладиган батафсил, кенг қамровли режадир.

Маҳаллий олимлардан Х.Асатуллаев молиявий стратегия – бу прогнозлаш, молиявий сиёсатни амалга оширишларда пайдо бўлаётган шароитларни яхшилаб ўрганиб ва кўриб чиқишга имкон беришини, С.Элмирзаев молиявий стратегия корхонанинг муҳим функционал стратегияларидан бири бўлиб, ташқи муҳит ўзгарувчанлиги шароитида узоқ муддатли молиявий мақсадларни шакллантиришини, А.Бурханов молиявий стратегия корхона фаолиятининг энг муҳим томонларини қамраб олиб, молиявий ресурсларнинг шаклланиши ва фойдаланишда зарур бўладиган ҳолатни олдиндан назорат қилишни таъминлайди, корхонанинг молиявий шароитини мустаҳкамлаш учун шароит яратади, деб тарифлар беришган.

Олиб борилган тадқиқот натижасида биз корхона молиявий стратегиясига қуйидагича таърифни келтирдик. Корхоналарнинг молиявий стратегияси – бу корхонанинг бош мақсади бўлган юқори фойда

олиш ва рақобат шароитида бозорда барқарор мавқеини сақлаб қолишга қаратилган изчил молиявий режа бўлиб, корхонанинг молиявий ресурсларини оқилона жойлаш, тасарруф этиш, самарали фойдаланиш ҳамда бошқаришга қаратилган кенг қамровли чора-тадбирлар мажмуасидир.

Шундай қилиб, юқоридаги таърифларга асосланиб айтишимиз мумкинки, молиявий стратегия – бу ташқи ва ички муҳит омилиларининг ўзгариши асосида молиявий ресурсларни самарали жалб қилиш ва улардан фойдаланиш, уларнинг оқимини мувофиқлаштириш орқали корхона мақсадларини шакллантириш ва амалга ошириш тизимидир.

Корхона молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш бўйича хорижий тажриба ва иқтисодчи олимлар томонидан тақлиф этилган босқичларни таҳлил қилиш орқали корхона молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга оширишнинг такомиллашган моделини ишлаб чиқдик. Корхона молиявий **баркарорлигини таъминлаш** ва молиявий стратегияни ишлаб чиқиш ҳамда амалиётга жорий этиш, бизнингча, қуйидаги асосий босқичлардан иборат бўлиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Ўзбекгидроэнерго” АЖ молиявий баркарорлигини таъминлаш ва молиявий стратегияни ишлаб чиқиш ҳамда амалиётга жорий этиш, бизнингча, қуйидаги асосий босқичлардан иборат бўлиши мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

1. Ишлаб чиқариш қувватини баҳолаш ва унинг корхонанинг молиявий салоҳияти билан ўзаро корреляциясини таҳлил қилиш. Корхона томонидан ишлаб чиқиладиган молиявий стратегия корхонанинг ишлаб чиқариш қувватига боғлиқ.

Корхона молиявий стратегиясини ишлаб чиқувчи мутахассисларни аниқлаш уларнинг функцияларини аниқ белгилаб олиш. Молиявий стратегияни ишлаб чиқиш ва уни амалиётга жорий этгунча бўлган жараёни соҳа мутахассисларисиз амалга ошириш мураккаб ҳисобланади. Акс ҳолда ишлаб чиқилган молиявий стратегия амалга ошмасдан қолиш эҳтимоли мавжуд.

2. Молиявий стратегия муддатини аниқлаш, мақсади, тамойилларини аниқлаш. Молиявий стратегиянинг муддатини белгилашда бу муҳим босқич ҳисобланади. Муддатни аниқлангандан сўнг корхонанинг рақобатбардошлигини ва бозордаги қийматини ошириш учун аниқ мақсадлар белгилаб олинади.

1-расм. Корхона молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш босқичлари

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

3. Молиявий стратегияни амалга ошириш методларини танлаш ва такомиллаштириш. Ишлаб чиқилган корхона молиявий стратегияси амалга оширишда корхона ишлаб чиқариш турига, шароитига, қувватига мос моделдан фойдаланиш муҳим ҳисобланади. Агар корхона мос модел орқали молиявий стратегияни амалга оширолмас экан, ўз олдига қўйилган мақсадга эришиш имконияти пасаяди. Шунинг билан бирга олган ҳолда мавжуд амалда моделлар такомиллаштирилиб, корхона муҳитига мослаштириш талаб этилади.

4. Корхонанинг (5-10 йиллик) молиявий ҳолатини таҳлил қилиш. Ўрта ва узоқ муддатли ишлаб чиқилган корхона молиявий стратегиясини амалга ошириш жараёнини таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Молиявий таҳлил корхонани стратегик бошқарув тизимининг муҳим элементи ва молиявий таҳлилнинг ўз тизимидаги энг муҳим бўлими, ҳар

қандай иқтисодчи ва молиячи фаолиятида бўлиши лозим бўлган жараён ҳисобланади. Молиявий таҳлилнинг аҳамияти шундаки, ушбу таҳлил натижалари корхонадаги ишлар аҳволининг ўзига хос индикатори ҳисобланади ва раҳбариятга унинг асосида молиявий аҳволини яхшилаш ва унинг хўжалик фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича айнан бир хил қарорлар қабул қилишга имкон беради.

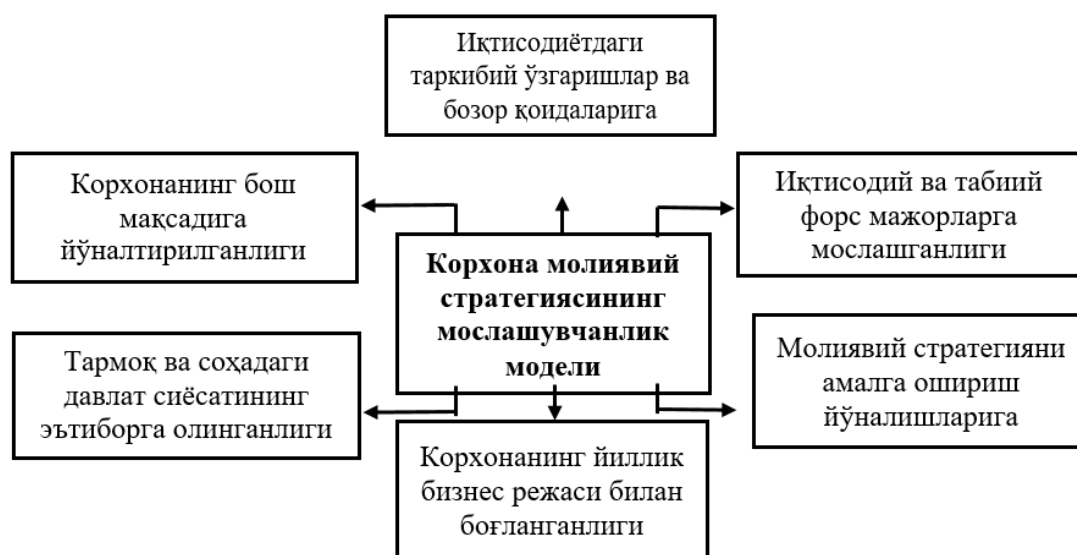
5. Молиявий стратегияни ишлаб чиқишда корхонанинг молиявий ресурсларининг ҳолати ва ҳаракатини баҳолаш. Ишлаб чиқилган молиявий стратегияни баҳолаш ташқи молиявий муҳит омилларининг мумкин бўлган ўзгаришлари шароитида корхонанинг ўз молиявий мақсадларига эришишига ишлаб чиқилган молиявий стратегия (тақдим этилган аниқ шаклдаги корхонанинг стратегик молиявий ривожланиш комплекс дастури) “жавоб бера оладими?”, деган саволга жавоб бериш имконини берувчи таҳлилий жараёни ўзида акс эттиради. Бундай баҳолаш жараёни молиявий менежерлар сифатида жалб этилган экспертлар томонидан амалга оширилади.

6. Молиявий стратегиянинг муқобил вариантларини ишлаб чиқиш. Юқорида келтирилган молиявий стратегиянинг мослашувчанлигини таъминлаш босқичи билан бевосита боғлиқ. Чунки корхоналар молиявий стратегияси мослашувчанлиги таъминланиши учун муқобил вариантлар ҳам кўриб чиқилади. Бунда стратегик молиявий қарорлар қабул қилишда молиявий таъминот ва инвестицион фаолият бўйича муқобил вариантларни, яъни молиялаштиришнинг ва лойиҳаларнинг турли вариантларини ўзаро солиштиришга эътибор қаратилади. Бунда молиявий стратегияни белгилаш бўйича асосий эътибор вақт ва миқдор омилига, шунингдек молиявий рискларни бошқаришга қаратилиши талаб этилади. Стратегик молиявий қарорлар молиявий фаолиятнинг йўналишлари, шакллари ва усуллариининг муқобил вариантларини фаол излашга, улардан энг яхшисини танлашга, шу асосда умумий молиявий стратегияни қуришга ва унинг самарали механизмларини шакллантиришга асосланиши керак. Муқобил корхонани стратегик бошқаришнинг бутун тизимининг энг муҳим ажралиб турадиган белгиси бўлиб, стратегик молиявий мажмуанинг барча асосий элементлари – молиявий мақсадлар, молиявий фаолиятнинг айрим жиҳатлари учун молиявий сиёсат, молиявий ресурслар манбалари, фаолият услуги ва менталитети билан боғлиқ. **Бунда корхона стратегик молиявий қарорларни қабул қилишда, ишлаб чиқилган молиявий стратегия йўналишлари, усуллари орқали самарали амалга ошириш мақсадида механизмларини шакллантиришга асосланиши лозим.**

7. Ишлаб чиқилган молиявий стратегияни экспертиза ва тестдан ўтказиш. Бунда корхона ишлаб чиқилган молиявий стратегияни амалга ошириш жараёнида муаммога дуч келмаслиги мақсадида экспертизадан ўтказиш муҳим жараён ҳисобланади.

қолдирмаслик талаб этилади. Бунинг учун эса молиявий бошқарувдан молиявий стратегияга таъсир этувчи омиллар бўйича чуқур стратегик молиявий таҳлил талаб этилади. Бу суғурта захиралари ва ушбу захираларни комплекс бошқариш, корхона активлари ва инвестициялариликвидлигининг етарли даражаси билан таъминланади. Корхона ишлаб чиқилган молиявий стратегияси иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, бозордаги қоидаларига, корхонанинг бош мақсадига, тармоқ ва соҳадаги давлат сиёсатига, иқтисодиёт ва табиий форс-мажорларга ва молиявий стратегияни амалга ошириш тактик йўналишларига мослашуви корхона фойдасини кўпайтириб, қийматини оширишга эришилади.

2-расм. Корхона молиявий стратегиясининг мослашувчанлик модели.

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Корхоналар молиявий стратегиясини ишлаб чиқиш мураккаб иқтисодий ҳисоб-китоблар ва таҳлилларни талаб қилади. Бу эса корхонанинг молиявий ҳолатини маълум бир даврга таҳлил қилишни тақозо этади. Молиявий ҳолатни таҳлил қилиш кейинги даврларга мўлжалланган молиявий стратегияни ишлаб чиқишда муҳим асос бўлиб хизмат қилади. Молиявий стратегия корхоналарнинг молиявий ресурсларини келгусида самарали жойлаштириш орқали юқори фойда олишга қаратилган бўлади.

Замонавий тараққиёт йўлини танлаган янги Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар қаторида миллий иқтисодиётимизнинг муҳим қувват манбаи ҳисобланган гидроэнергетика тармоғи ҳам ривожланмоқда. Таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда энергетика, хусусан, гидроэнергетика

соҳасидаги туб ислохотлар натижасида янги ГЭСлар фойдаланишга топширилиб, истиқболли қувват манбаларининг ҳажми йилдан-йилга ошиб келмоқда. Сўнгги йилларда инвестициявий лойиҳалар асосида янги гидроэлектр станцияларни қуриш, узоқ йиллардан буён ишлаб келаётган ГЭСларни замон талаблари асосида модернизация қилиш ишлари юқори суръатларда амалга оширилмоқда.

Бугунги кунда республиканинг мавжуд электр станцияларининг ўрнатилган қуввати 16329 МВтни ташкил этади, шундан: ИЭС ва ИЭМ (иссиқлик электр марказ)лар – 14192 МВт ёки 87 фоиз, ГЭС (иссиқлик электр станция)лар – 2051,6 МВт ёки 12 фоиз, блок станциялар ва изоляция қилинган станциялар – 133 МВтдан ортиқ ёки 1 фоизни ташкил этади. Ишлаб чиқаришнинг асосий манбаи – 8 та ИЭС, 3 та ИЭМлар бўлиб, уларнинг таркибидаги замонавий самарадорлиги юқори бўлган энергия тежамкор қурилмаларнинг қуввати 3 709 МВтни ташкил этади.

2021 йил республикада ишлаб чиқарилган электр энергиясининг 91,4 фоизи ИЭСлар томонидан, 7,6 фоизи ГЭСлар томонидан қолган 1 фоизи блокстанциялар томонидан ишлаб чиқарилган. “Ўзбекгидроэнерго” акциядорлик жамияти 49 та ГЭС ва 1 та шамол энергия қурилмасини, шу жумладан, умумий қуввати 1,72 ГВт бўлган 13 та йирик ГЭСни (ГЭСларнинг умумий қувватининг 85,8 фоизи), умумий қуввати 0,26 ГВт бўлган 21 кичик ГЭСни ва умумий қуввати 24,3 МВт бўлган 12 та мини ва микро ГЭСларни (12,9 фоиз) ўз ичига олади. Сув оқими (деривация ГЭСлари) бўйлаб қуввати 605,9 МВт бўлган 35 та ГЭС ишлайди. Сув омборларида умумий қуввати 1,4 ГВт бўлган 11 та ГЭС мавжуд.

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ ташкил этилганда, акциядорлик жамияти таркибига 49 та гидроэлектр станциялардан иборат 15 та унитар корхона, жумладан, “Ўзбекэнерго” АЖнинг 8 та корхонаси (улар таркибига 28 та гидроэлектр станциялар) ва “Ўзсувэнерго” уюшмасининг 8 та гидроэлектр станциялари мавжуд бўлган ҳолда уларнинг ўрнатилган қуввати қарийб 1854 МВтни ташкил этган. Ўтган қисқа давр, яъни 2017-2021-йиллар оралиғида, соҳада амалга оширилган ислохотлар натижасида “Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан аввалги мавжуд 36 та ГЭС янгидан қурилган йирик, ўрта ҳамда микроГЭСлар ҳисобига 49 тага етказилиб, мамлакатимизнинг умумий гидроэнергетик қуввати қарийб 2 051,6 МВт ни ташкил этмоқда.

Бу борада, 34 та лойиҳа янги қувватларни ишга тушириш орқали амалга оширилади. Мазкур янги қувватлар ишга туширилиши натижасида қўшимча равишда 1621 МВт, 31 та модернизация лойиҳалари ҳисобига эса ишлаб чиқариш қувватлари 1781 МВтга оширилади. Ҳозирда 12 та лойиҳа амалга оширилган бўлиб, ишлаб чиқариш қувватлари 198 МВтга оширилишига эришилган.

1-жадвал

**“Ўзбекгидроэнерго” АЖнинг ишлаб чиқариш қувватидан
фойдаланиш даражаси таҳлили**

Маҳсулот номи	Ўлчов бирлиги	Қувватдан фойдаланиш									
		2017й.	%	2018й.	%	2019й.	%	2020 й.	%	2021 й.	%
Электр энергияси	МВт	715,6	29,8%	730,1	29,9%	743,5	30%	573,1	29,1%	571,5	27,9%

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб
чиқилган

Жадвал маълумотларига асосланиб таҳлил қилиш мумкинки, “Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан ўрнатилган электр энергиясини ишлаб чиқариш қувватидан фойдаланиш даражаси 2017-2021 йиллар кесимидаги ҳолатини кўрадиган бўлсак, ушбу қувватнинг ўртача 27-30 фоиздан фойдаланиб келинмоқда. Агар, буни йиллар кесимида олиб қарайдиган бўлсак, 2017-2019 йилларга нисбатан 2020 ва 2021 йилларда фойдаланиш даражаси паст бўлган. Бунинг асосий сабаби бу йилларда “Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан ишлаб чиқариладиган электр энергиясининг асосий хом-ашё манбаи бўлган сув ҳажмининг кескин камайиб кетганлиги билан изоҳланади.

2-жадвал

**“Ўзбекгидроэнерго” АЖнинг 2016-2021 йиллардаги
молиявий кўрсаткичлар таҳлили**

Кўрсаткичлар номи	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.	2020 й.	2021 й.
Даромадлар						
Шу жумладан:						
Соф тушум	201907,2	768248,4	923482,9	1216331,3	1075862,0	079954,2
Асосий фаолиятдан бошқа даромадлари	9108,2	4338,3	1756,2	2400,0	2423,5	2474,3
Молиявий фаолиятнинг даромадлари	6646,4	5991,2	437,0	6625,4	6332,2	5893,4
Харажатлар						
Шу жумладан:						
Сотилган маҳсулотлар таннари	54562,2	68915,1	86013,4	131817,5	251348,3	285457,2
Давр харажатлари	25544483	56850,6	79808,0	65969,1	90182,8	91071,6
Молиявий фаолият харажатлари	117754,2	637735,5	756888,9	1023450,2	845611,4	900722,5
Соф фойда/зарар	-3124,2	5523,1	493,5	491,5	1627,2	1736,3

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб
чиқилган

“Ўзбекгидроэнерго”АЖ молиявий-иқтисодий кўрсаткичларни таҳлил қиладиган бўлсак, акциядорлик жамиятининг соф тушуми кўрсаткичи 2016–2019 йилларда ошиб борган бўлса-да, 2020 ва 2021 йилларда камайиб борган. Бунинг асосий сабаблари сифатида ушбу йилларда электр энергиясини ишлаб чиқаришнинг асосий манбаи бўлган сув ресурси ҳажмининг камайиши, қолаверса, 2020 йилда бошланган пандемия оқибатлари натижасида акционерлик жамияти таркибидаги корхоналарда ишлаб чиқариш жараёнининг секинлашганлигини келтириш мумкин.

“Ўзбекгидроэнерго”АЖ нинг жами даромадлар яъни, соф тушум 2016 йилда 2018 йилга нисбатан 721575,7 млрд. сўм ошган бўлиб 22 фоизга ошган. 2021 йилга келиб 2019 йилга нисбатан соф тушум 136377,0 млрд. сўм камайганини кўришимиз мумкин. Соф тушумнинг камайиши юқорида таъкидлаб ўтганимиздек гидроэлектрстанцияларда электр энергия ишлаб чиқаришда асосий хом ашё сифатида сув бўлганлиги ва сўнгги йилларда сув омборларида сув сатҳи пасайишини сабаб қилиб кўрсатиш мумкин.

Шу ўринда “Ўзбекгидроэнерго”АЖнинг харажатлар кўрсаткичларини ҳам кўриб чиқадиган бўлсак, сотилган маҳсулотлар таннархи 2016–2021 йиллар кесимида таҳлил қилинганда 2016 йилга нисбатан 18 фоиз юқорилиги кўрамиз. Давр харажатлари 2016 йилга нисбатан 2021 йилда 28 фоизга ошганини, молиявий фаолият харажатлари 2016 йилдаги 117754,2 млрд.сўмни ташкил этган бўлса, 2021 йилга келиб 900722,5 млрд.сўмга кўпайган. “Ўзбекгидроэнерго”АЖнинг 2016–2021 йиллардаги харажатларнинг ошишига бу йирик гидроэлектр станцияларни модернизация қилиш натижасида электр энергия ишлаб чиқариш харажатлари ошишига сабаб бўлганини айтиш мумкин. Акционерлик жамиятининг маҳсулот таннархи эса йиллар давомида ошиб борган бўлиб, албатта, бунда ишлаб чиқариш харажатларининг ошиши ва миллий иқтисодиётда инфляция босимларнинг ҳам таъсири бўлган.

“Ўзбекгидроэнерго”АЖнинг соф фойдасини кўрадиган бўлсак, 2016 йил акциядорлик жамияти ташкил этилишидан олдин фойда ўрнида зарар кўрсаткичларни кўришимиз мумкин. Корхона томонидан тўғри молиявий стратегияни ишлаб чиқиш натижасида қуйидаги ҳолатга ўзгартиришга эришилган. “Ўзбекгидроэнерго”АЖ нинг соф фойдаси 2017 йил 55231,9 млрд. сўмни, 2021 йил 17363,2 млрд. сўмни яъни 31 фоизга ташкил этиб, 2016-2021 йилларга нисбатан соф фойдани камайганини кузатишимиз мумкин. Бунга Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 майдаги, ПҚ-2947-сонли қарорига асосан гидроэлектр станцияларида ишлаб чиқариладиган электр энергиясини сотишдан тушган маблағлар, фаолият кўрсатаётган гидроэлектр станцияларни сақлаб туриш харажатларини чегириб ташланган ҳолда қайта инвестициялаш йўли билан, янги гидроэлектр станциялар қуриш ва

ишлаб турганларини модернизация қилишга йўналтирилади ва юридик шахсларнинг фойда солиғи солиқ базасидан чиқарилиши белгиланганлигини асосий сабаб сифатида кўрсатиш мумкин

Узоқ муддатли молиявий стратегия ҳар хил омилларни ҳисобга олган ҳолда корхонани стратегик бошқариш соҳасида асосли, мувозанатли қарорлар қабул қилиш имкониятини беради. Шунинг учун узоқ муддатли молиявий стратегия корхонанинг барча фаолиятини бошқаришнинг ажралмас қисми бўлиши керак. Молиявий фаолиятни стратегик режалаштириш ҳозирги кунда мамлакатнинг иқтисодий аҳволи, инқирознинг кучайиши, молиявий муҳитнинг беқарорлиги, шунингдек, корхоналарнинг ўз фаолиятини янада самаралироқ қилиш истагини ҳисобга олган ҳолда тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Юқори молиявий барқарорлик ва барқарорликка эришмоқчи бўлган ҳар қандай корхона узоқ муддатли молиявий стратегияни ишлаб чиқиши керак. Бу молиявий фаолиятни амалга оширишга таъсир қилувчи фаолиятнинг барча томонларини аниқ режалаштиришни талаб қилади. Буларнинг барчаси узоқ муддатли молиявий стратегияни ўрганиш муҳимлигидир. 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси доираси белгиланган мақсадларни амалга ошириш учун “Ўзбекгидроэнерго” АЖ мамлакат гидроэнергетикасини ривожлантириш ҳамда гидро энергетиканинг узоқ муддатли асосий фаолият йўналишларини белгилаб беради.

Амалга оширилган тадқиқотлар натижасида қуйидаги хулосалар тизимлаштирилди. Корхонанинг молиявий стратегияси бу – ташқи ва ички муҳит омилларининг ўзгариши асосида молиявий ресурсларни самарали жалб қилиш ва улардан фойдаланиш, уларнинг оқимини мувофиқлаштириш орқали корхона мақсадларини шакллантириш ва амалга ошириш тизимидир. Бу борадаги илмий хулоса шундан иборатки, корхонанинг мослашувчан ва пухта ишлаб чиқилган молиявий стратегияси унинг муваффақиятли фаолиятининг асоси ҳисобланади, молиявий стратегия корхонанинг узоқ муддатли мақсадлари ва уларга эришишнинг энг самарали усуллари тизимидир.

Фикримизча жамиятда ислохотлар амалга ошириш орқали қуйидаги натижаларга эришиш мумкин: “Green energy” дастурини жорий этиш орқали, экологик тоза электр энергияни ишлаб чиқариш улушини ошириш, жамиятнинг иқтисодий ва молиявий самарадорлигини ошириш, янги иш ўринларини яратиш, бошқарув тизимини такомиллаштириш, янги энергия тежовчи технологияларини ишлаб чиқариш жараёнига жорий этиш, бошқарув ва ишлаб чиқариш тизимларини рақамлаштириш орқали самарадорликни оширишга эришади.

Тармоқни ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқишнинг асосий вазифалари бўлиб, бизнингча қуйидагилар ҳисобланади:

- барча талабларни ҳисобга олган ҳолда истеъмолчиларни электр энергияси билан таъминлаш;
- тармоқнинг тезкор ривожланишига тўсқинлик қилувчи структуравий муаммоларнинг энг самарали ечимини таъминлаш;
- табиий ва сунъий очиқ сув оқимларини ривожлантириш стратегияси ва илмий-техник потенциали устувор йўналишлари реализацияси;
- устувор вазифаларни бажариш бўйича тадбирларнинг тартибини кучайтириш;
- фуқаролик жамияти тармоқ ва республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим муаммоларини энг кам харажатлар билан ҳал қилишда қатнашиши учун қулай шароитларни яратиш;
- энергетика тизимида тартибга соладиган қувватларни яратиш;
- республикада ишлаб чиқаришни локализация қилиш билан замонавий гидроэнергетика ускуналаридан фойдаланиш каби ва шу кабилар.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, корхонани самарадорликка эришиш учун, аввало, бошқарувнинг мақсадлари, шунингдек, воситалари ва унга эришиш усуллари аниқ белгилаб олиш зарур. Юқори сифатли ва рақобатбардош маҳсулотларни энг кам харажатлар асосида ишлаб чиқариш энг кўп даромад олишни таъминлаб, инқирозга учрашдан сақлайди ҳамда ҳар бир корхонанинг асосий вазифаси ҳисобланади. Стратегиянинг барча вазифалари ушбу мақсад амалга ошишига хизмат қилиши лозим.

Шундай қилиб, замонавий корхоналар маълумотларини таҳлил қилиб, маълум стратегик бошқарув усуллари орқали корхонанинг молиявий бошқарувини такомиллаштириш жараёнини фаоллаштириш керак. Айни пайтда бу нафақат янги услубий ёндашувларни ишлаб чиқиш, балки корхонада мавжуд молиявий ечимлар тизимини ўзгартириш ва уларни келажакда энг кам хавф билан модернизация қилишдир. Услубий ёндашувларни амалиётда қўллаш корхона ҳолатининг молиявий кўрсаткичларини баҳолашнинг тўғрилигини оширади. Молиявий ҳолатни ҳар томонлама батафсил таҳлил қилиш сизга корхонанинг молиявий ресурсларини яхшилаш мақсадида тегишли стратегияни ишлаб чиқишга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида” ги 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли фармони. www.lex.uz
2. Гутериш А. Халқаро инвестициялар тўғрисидаги маъруза – 2021й.

-
3. Давыдова Л.В., Ильминская С.А. Финансовая стратегия как фактор экономического роста предприятия //Финансы и кредит, №30, 2004. с.5-8.
 4. Лисовская И.А. Методология формирования финансовой стратегии Российских компаний: дис.канд.экон.наук. – М., 2009. – С. 4.
 5. Бланк, И.А. Финансовая стратегия предприятия. – К.: «Ника-Центр», «Эльга», 2018. – 239 (711 с.)
 6. Х.Асатуллаев, Б.Турсунов, А.Маманазаров. Корхоналарни ривожлантириш стратегияси. (Маърузалар матни). – Т.: 2019, 224 бет. (520 бет.)
 7. С.Элмирзаев, Ҳ.Аҳмедов. Корпоратив молия стратегияси. Дарслик. – Т.: 2019 йил, 18 б. (200 бет.)
 8. Бурханов А.У., Ҳамдамов О.Н, Молиявий менежмент Дарслик-Т.: 2020 йил 468 бет.